

فضایی برای تنفس سرمایه

نگاه دکتر بهروز اخلاقی، دانشیار دانشگاه تهران، وکیل دادگستری و عضو هیأت تحریریه ماهنامه «اقتصاد ایران»

ناکام آنها خاتمه یافته و به انبوه دعوی ایران در مراجع دوری بین‌المللی افزوده شده است. در این میان، به احتمال قوی با اعلام تحریم برخی از بزرگترین بانک‌های اروپایی و متوقف شدن تأمین مالی برخی از پروژه‌های در

دست اجرای داخلی، شاهد مسکوت ماندن پروژه‌های مختلف به ویژه در عرصه نفت و گاز خواهیم بود.

زبان آمار

تازه‌ترین گزارش سازمان ملل متحد حاکی از آن است که علیرغم افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان از رقم ۷۱۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۴ به رقم ۹۱۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵، سهم ایران از این منبع عظیم کاسته شده و کشورمان با ۷۰ درصد کاهش نسبت به سال ۲۰۰۴، فقط توانسته ۳۰ میلیون دلار از ۹۱۶ میلیارد دلار سرمایه خارجی (معادل سه هزارم درصد) جهانی را به صورت مستقیم جذب کند. در این گزارش با اشاره به رتبه کشورهای مختلف از نظر حجم سرمایه‌های خارجی دریافتی در سال ۲۰۰۵، رتبه ایران در میان ۱۴۰ کشور جهان ۱۳۳ اعلام شده که نسبت به سال ۲۰۰۴ سه پله تنزل نشان می‌دهد. از نظر سرمایه‌گذاری کشورمان در خارج نیز در میان کشورهای خاورمیانه، ایران در جایگاه یکی مانده به آخر قرار گرفته است. در این میان، امارات با ۶۶ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در سایر کشورها و مناطق جهان، در جایگاه اول و عمان با ۴۴ میلیون دلار در جایگاه آخر قرار گرفته است.

با عنایت به سیاست‌های دولت از یک سو و احتمال صدور قطعنامه سوم شورای امنیت سازمان ملل متحد و افزایش شایعات تهدید و تحریم‌های دولت‌های اروپایی و جنوب شرق آسیا و زمزمه درگیری‌های دیگر در رابطه با تأسیسات هسته‌ای ایران و ایجاد یک جنگ روانی تمام عیار، روشن است که نه تنها نمی‌توان انتظار جذب سرمایه‌های خارجی را داشت، بلکه باید سخت‌نگران فرار سرمایه‌های موجود نیز بود. به گفته آیت‌الله شاهرودی، رییس قوه قضاییه کشورمان، ایران در سال ۸۳ شاهد فرار حدود ۳۰۰ میلیارد دلار سرمایه به کشورهای خارجی از جمله امارات، قطر و بحرین بوده است.

احتمال ادامه این روند با توجه به اوضاع و احوال موجود، زیاد است. آمارهای موجود نیز وضعیت کنونی سرمایه‌گذاری خارجی را نگران‌کننده نشان می‌دهد و گویا زنگ خطر بار دیگر به صدا درآمده است. امید است کارگزاران نظام با اتخاذ سیاست‌های تنش‌زدایی و همکاری و تعامل با کشورهای جهان‌گام‌های مؤثرتری در جهت ایجاد ثبات و آرامش و تعامل سازنده در روابط بین‌الملل بردارند. ■

را در مراحل بعدی برداشتند. اولین اقدام، تدوین سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام و ابلاغ آن در آذرماه ۱۳۸۲ می‌باشد.

تهیه‌کنندگان سند چشم‌انداز، در پی ریزی شالوده این سند، هدف اساسی را حرکت اقتصاد را کد غیر رقابتی و تجارت بسته و سنتی کشور به سوی یک اقتصاد رقابتی و تجارت آزاد قرار داده‌اند. به عنوان دومین قدم، دولت هشتم پیروی سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور با پی گیری سیاست تعامل، به دیوارهای بلند بی‌اعتمادی میان ایران و سایر کشورهای رخنه کرد و تا حدودی موفق شد کشور را از انزوای سیاسی و اقتصادی خارج نموده و چهره نسبتاً ملایمی از ایران به نمایش گذارد. در صحنه بین‌المللی دولت در سال ۸۳ پس از سال‌ها بحث و گفت‌وگو، سندی با عنوان برنامه جامع توسعه صادرات را به تصویب رساند که در آن، رسماً الگوی اقتصاد آزاد و رقابتی به عنوان سیاست اقتصادی کشور پذیرفته شد. این سند همراه سند چشم‌انداز ۲۰ ساله که چند سالی است به غفلت واگذار شده، نتیجه سال‌ها نقد و بررسی کارشناسی و رفع شک و تردیدهایی است که کارگزاران نظام درباره شکل و مبانی اقتصاد کشور و نحوه تعامل آن با تجارت بین‌الملل داشته‌اند.

در قدم سوم، با تهیه و تنظیم «سیاست‌های کلی نظام» در ارتباط با اصل ۴۴ قانون اساسی، گام مثبت دیگری برداشته شد. اصل ۴۴ قانون اساسی، بخش‌های عمده و عدیده‌ای از فعالیت‌های اقتصادی-تجاری کشور را در قلمروی بخش عمومی قرار داده و فعالیت در آنها را به دولت اختصاص داده است.

اما سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از قدرت اجرایی لازم برخوردار نبوده و نیازمند تصویب قوانینی است که تغییر و تحولات مورد نیاز را در سیاست‌های اقتصادی کشور تضمین نماید. به نظر می‌رسد مجلس و دولت تاکنون برخورد اثربخیزی با این گونه سیاست‌ها نداشته و تعامل سازنده‌ای با سایر کشورها از نقطه نظر اقتصاد آزاد و رقابتی ندارند. دولت جدید تصمیمات اقتصادی خود را عمدتاً در قالب «اقتصاد اسلامی و عدالت اجتماعی» مطرح می‌سازد، هر چند تاکنون مبانی و حدود و ثغور آن را از رایه ننموده است.

در کارنامه دو ساله مجلس هفتم و دولت نهم، متأسفانه نه تنها افزایش حجم سرمایه‌گذاری خارجی دیده نمی‌شود، بلکه از کاهش چشمگیر و نگران‌کننده آن حکایت دارد. در همین راستا، نه تنها سرمایه‌گذاری قابل توجهی در بخش‌های صنایع و معادن صورت نگرفته، بلکه شاهد عقیم ماندن برخی از بزرگترین پروژه‌های سرمایه‌گذاری کشور هستیم که از آن جمله می‌توان به پروژه ۱۰ ساله تأسیس و راه‌اندازی خدمات فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) در ارتباط با شرکت TAV و پروژه ۱۵ ساله شبکه و خدمات ارتباط سیار (اِپراتور دوم تلفن همراه) در مورد Turkcel و پروژه ۳۰ ساله اکتشاف، استخراج و فرآوری معدن عظیم روی مهدی‌آباد یزد اشاره کرد که بدون دلیل موجه و قانع‌کننده‌ای، حیات

در دهه ۷۰، برخی از کارگزاران و اقتصاددانان کشورمان، با توجه به رکود اقتصادی و تعداد روبه‌رشد بیکاران، برای خروج از بن‌بست‌های اقتصادی و رفع مشکل بیکاری، به این نتیجه رسیدند که یکی از راهکارهای حل چالش‌های اقتصادی کشور، جلب سرمایه‌گذاری خارجی است. در مقابل، تعداد کثیری از سیاست‌مداران و اقتصاددانان کشورمان، تر آزادی تجارت و جلب سرمایه‌گذاری خارجی را استکباری-استثمار و در جهت مطامع کشورهای صنعتی و شرکت‌های فراملیتی ارزیابی کرده و در عین حال، برای جلوگیری از «تفوذ اجانب و تهاجم فرهنگی»، الگوی اقتصاد دولتی-ارشادی و بازار بسته و سنتی را توصیه نمودند. تداوم بحث و جدل پیرامون الگوی اقتصادی ایران و وجود تزه‌های معارض، مانع از اتخاذ یک سیاست اقتصادی روشن و منسجم برای کشورمان گردید. ولی نیاز روزافزون به سرمایه‌های خارجی و داخلی از یک سو و پاسخگو نبودن قانون جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی مصوب سال ۱۳۳۴ از سوی دیگر، دولت را ناگزیر به ارایه طرحی برای این امر مهم نمود و در نهایت، «قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی» پس از طی فراز و نشیبی چند، در سال ۸۱ به تصویب نهایی رسید.

این قانون، با نوآوری‌ها و ایجاد تسهیلات و اعطای پوشش‌های حمایتی نه چندان قوی، توفیق جلب سرمایه‌های مستقیم خارجی را در بخش نفت و گاز از طریق قراردادهای بیع متقابل (Buy Back) و مشارکت مدنی و در بخش صنایع و معادن به روش قراردادهای ساخت، راه‌اندازی و واگذاری خدمات (B.O.T) فراهم آورد. در همین راستا، گزارش‌های سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران به عنوان متولی امر سرمایه‌گذاری خارجی در کشور، نشان می‌دهد که از تاریخ تصویب این قانون تا سال ۸۳، در مجموع چند صد میلیون دلار در زمینه‌های مختلف نفت و گاز، صنایع و معادن و خدمات در ایران سرمایه‌گذاری شده است. حجم سرمایه‌گذاری‌های انجام شده، با آنچه برخی انتظار هجوم سرمایه‌گذاران خارجی را داشتند، متفاوت بود. ولی گامی مثبت در جهت رفع رکود و بحران اقتصادی کشور به شمار آمده و تحرکی نسبی در بخش‌هایی از صنایع به وجود آورد. با وجود این، قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، فارغ از موانع و مشکلات ساختاری متعدد داخلی از جمله عدم ثبات سیاسی، نبود یک سیاست اقتصادی روشن و عدم امکان تنفس سرمایه در محیط مناسب و فقدان ثبات و عدم برقراری یک مکانیزم حمایتی اطمینان‌بخش، به تهنیتی نمی‌توانست و نمی‌تواند به ایفای نقش اساسی و حیاتی بپردازد.

از سند چشم‌انداز تا اصل ۴۴

به فرمان رهبر معظم انقلاب، کارگزاران نظام برای رفع موانع و مشکلات ساختاری کشور، گام‌های مثبتی